

فصل یازدهم

بودجه و برنامه های مالی دولت

بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور سومین بودجه برنامه پنجساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۸۳-۱۳۷۹) می باشد که همانند دو سال قبل در چارچوب برنامه سوم و بدون استقراض از سیستم بانکی تهیه و تنظیم گردید. تدوین بودجه سال ۱۳۸۱ در شرایطی آغاز گردید که اجرای سیاستهای افزایش سطح مشارکت اجتماعی، اهتمام به ایجاد اشتغال و فراهم کردن رشد اقتصادی مورد نیاز برای افزایش سطح اشتغال، توسعه منابع انسانی، فن آوری و بهره مندی از منابع و امکانات کشور و همچنین مبارزه با فقر، فساد و تبعیض و برپایی ساختارهای توسعه ای جهت افزایش فرصتها و حق انتخاب ها برای آحاد مردم و مناطق مختلف در راس امور قرار داشت.

بدین ترتیب بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور با تاکید بر ادامه کار دولت در مهندسی مجدد نگرش ها و ساختارهای دولت و ایجاد تحول اداری مستمر در آن و بر اساس تامین رشد اقتصادی، توسعه تامین اجتماعی و عدالت اجتماعی، صیانت از حقوق مردم، توسعه علمی کشور و توسعه فن آوری اطلاعات و ارتباطات تدوین و به مرحله اجرا گذاشته شد. بهبود نسبی شاخص های اقتصادی از قبیل تولید ناخالص داخلی و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی و اجرای سیاست دولت در زمینه تنظیم بازار کالاها و خدمات، مهار نوسانات نرخ ارز، کاهش نرخ بیکاری و مهار نرخ تورم از جمله شرایط مساعد هنگام تدوین قانون بودجه سال ۱۳۸۱ بود که از دستاوردهای برنامه های قبلی و عملکرد دو سال اول برنامه سوم توسعه به حساب می آید. علاوه بر این، انباشت ۸ میلیارد دلار در حساب ذخیره ارزی تکیه گاه مطمئنی را جهت تدوین قانون بودجه سال ۱۳۸۱ و کاهش آثار منفی یکسان سازی نرخ ارز مترتب بر قانون بودجه مذکور فراهم ساخت.

به رغم وجود متوسط قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی کشور در سال ۱۳۸۰ معادل ۲۱/۴ دلار و انتظارات مبنی بر بهبود بازار جهانی نفت و تداوم افزایش قیمت نفت در سال ۱۳۸۱، قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی در قانون بودجه سال ۱۳۸۱ محتاطانه و در حد ۱۷/۵ دلار به ازای هر بشکه تعیین گردید. قیمت مذکور در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ به ترتیب ۱۵/۷ و ۱۶ دلار بود. سقف منابع ارزی بودجه در سال مورد بررسی در حدود ۱۴/۹ میلیارد دلار تعیین گردید که معادل ۱۲/۸ میلیارد دلار آن از محل صادرات نفت خام و ۲/۱ میلیارد دلار از محل برداشت از حساب ذخیره ارزی بود.

مازاد وجوه ارزی حاصل از صدور نفت خام همانند سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ مطابق با سازوکار پیش بینی شده در ماده ۶۰ قانون برنامه سوم توسعه و اصلاحیه مربوطه به "حساب ذخیره ارزی حاصل از صادرات نفت خام" واریز گردید تا در جهت مقابله با نوسانات احتمالی ناشی از کاهش درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام طی برنامه سوم و همچنین جلوگیری از آثار انبساطی وجوه مذکور بر بودجه دولت به کار گرفته شود.

بر اساس تبصره ۴۸ قانون بودجه سال ۱۳۸۰، سازمان مدیریت و برنامه ریزی موظف به اصلاح ساختار نظام بودجه‌ریزی کشور گردید. سازمان مذکور در اولین گام قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور را بر مبنای دستور العمل نظام آمارهای مالی دولت (GFSM۲۰۰۱)^(۱) تنظیم نمود. تنظیم لایحه بودجه مطابق با آخرین استانداردهای بین‌المللی، اقدامی اساسی جهت ایجاد شفافیت و قابلیت مقایسه بین‌المللی در برنامه مالی دولت به شمار می‌رود.

از دیگر اقدامات اساسی انجام یافته در تنظیم بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور، اعمال یکسان سازی نرخ ارز در ارقام بودجه ای بود که در راستای شفافیت بیشتر این اقلام به ویژه پارانه‌ها و همچنین رفع موانع و مشکلات نظام ارزی چند نرخ صورت گرفت. لازم به ذکر است که به موجب بند (ث) تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۰ دولت مکلف گردیده بود با انجام مطالعات و بررسیهای کارشناسی، مقدمات قانونی و امکانات اداری و مالی لازم برای یکسان سازی نرخ ارز را فراهم و لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور را با لحاظ ساختن این تحول به مجلس ارائه نماید؛ به گونه ای که باعث افزایش بدهیهای دولت به بانک مرکزی در سال ۱۳۸۱ و سالهای بعد نشود؛ نرخ کالاهای اساسی و خدماتی که ارز آنها با نرخ دولتی تامین شده است افزایش نیابد؛ تعادل بودجه دولت از لحاظ درآمد و هزینه حفظ شود؛ نظام تعرفه های بازرگانی دچار نوسانات شدید نگردد و بالاخره سیاستهایی اتخاذ شود که موجبات تقویت تولید ملی و صادرات غیر نفتی را فراهم آورد.

بر این اساس، بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور بر پایه نرخ ارز واحد (به ازای هر دلار ۷۹۵۰ ریال) تنظیم شد و مقرر گردید تا جهت جلوگیری از افزایش نرخ کالاهای اساسی و خدماتی که ارز آنها قبلاً با نرخ دولتی تامین می‌شد، معادل ریالی ما به التفاوت نرخ ارز ۷۹۵۰ ریال و ۱۷۵۰ ریال به ازای هر دلار با اختصاص یک ردیف جداگانه بنام "مابه‌التفاوت نرخ ارز کالاهای پارانه‌ای" تامین گردد.

از ابتدای سال ۱۳۸۱ قانون جدید مالیاتهای مستقیم به اجرا گذارده شد^(۲). اصلاحیه مذکور منجر به کاهش نرخهای مالیاتی، افزایش معافیتها و پذیرش هزینه های واقعی مودیان گردید. در سال مورد بررسی، ترویج فرهنگ خود اظهاری و جلب مشارکت مودیان از اهم اهداف نظام مالیاتی کشور بود. همچنین سیاست سازمان امور مالیاتی در تعیین درآمد مشمول مالیات صاحبان درآمد کلیه منابع مالیاتی اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی بر رسیدگی به اظهار نامه تسلیمی، دفاتر، اسناد و مدارک ابرازی آنان استوار گردید.

در سال ۱۳۸۱ به منظور سوق دادن مودیان مالیاتی به سمت شفاف سازی حسابها، رعایت موازین و مقررات قانونی و اجرای هرچه بهتر قانون جدید مالیاتهای مستقیم، اقداماتی در خصوص اطلاع رسانی، فرهنگ سازی و آموزش نیروی انسانی انجام گرفت. همچنین در ارتباط با لایحه مالیات بر ارزش افزوده^(۳)، مطالعاتی در خصوص آثار درآمدی، تورمی، توزیعی و اجرایی آن، شناسایی مودیان بالقوه، تهیه و تدوین پیش نویس ساختار کلی سازمان و فرآیند اجرایی مالیات ارزش افزوده و تنظیم فرمها و برقراری شبکه رایانه ای صورت گرفت.

از دیگر اقدامات مهم دستگاه مالیاتی کشور، همکاری موثر در تصویب قانون اصلاح مواد از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی (قانون تجمیع عوارض) و انجام تمهیدات لازم جهت اجرای آن از سال ۱۳۸۲ بود. در این راستا تعیین فهرست کالاهای نهایی، تصویب آیین نامه اجرایی و تهیه نرم افزار کاربردی قانون تجمیع، تعیین حسابهای مالیاتی شهرداریها و تمرکز وجوه خزانه، تدوین آیین نامه استرداد اضافه دریافتی احتمالی مالیاتی و ساماندهی موقت برای اجرای قانون در سطح ادارات امور مالیاتی کشور انجام گرفت.

۱- Government Finance Statistics Manual, ۲۰۰۱.

۲- قانون مالیاتهای مستقیم در سال ۱۳۸۰ مورد بازنگری و اصلاح همه جانبه قرار گرفت و اصلاحات مذکور در بهمن ماه سال مزبور به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

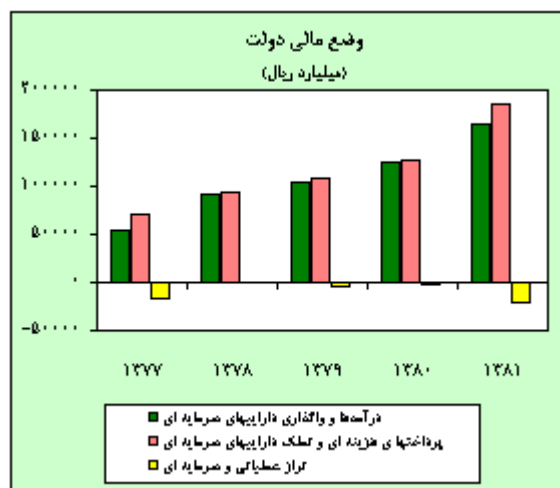
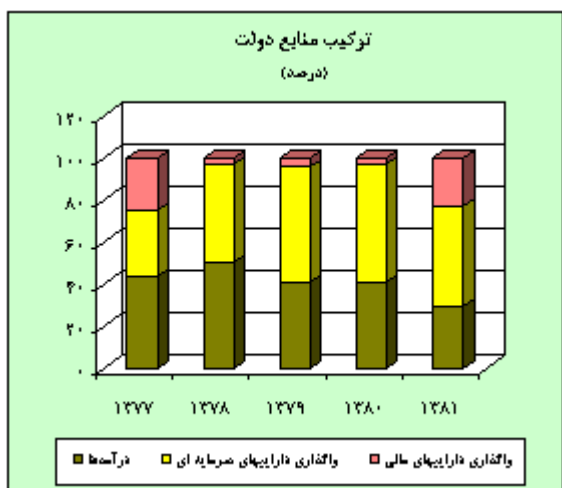
۳ - Value Added Tax

انتخاب نرم افزار پایه، ایجاد پایگاه های الکترونیکی در تهران و دیگر استانها و مراکز مالیاتی و تجهیز آنها با دستگاههای پر قدرت و ایجاد سامانه اطلاع رسانی سازمان امور مالیاتی کشور از جمله اقدامات انجام گرفته در قالب طرح جامع اطلاعات مالیاتی در سال ۱۳۸۱ بود.

در سال ۱۳۸۱ در راستای گسترش مناسبات بین المللی و ایجاد سازوکار لازم برای اجتناب از اخذ مالیات مضاعف، توافقنامه‌هایی با ۳۲ کشور به امضای نهایی رسید که ۱۴ مورد آن با تصویب مجلس شورای اسلامی لازم الاجرا گردید. در سال مورد بررسی، توافقنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف با ۴۰ کشور دیگر نیز در مراحل مختلف مطالعه و امضای مقدماتی قرار گرفت.

بر اساس قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور، درآمدها شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای بودجه عمومی دولت (به استثنای درآمدهای اختصاصی) و پرداخت های هزینه ای (به استثنای پرداخت های اختصاصی) به ترتیب معادل ۸۲۶۶۹/۹ و ۱۵۵۶۳۵ میلیارد ریال بود. در نتیجه تراز عملیاتی مصوب با ۷۲۹۶۵/۲ میلیارد ریال کسری مواجه بود. همچنین، دریافتی‌ها و پرداختی‌های مصوب از محل واگذاری و تملک داراییهای سرمایه‌ای (بدون دریافتها و پرداختهای اختصاصی) در سال مورد بررسی نیز به ترتیب ۱۰۲۵۵۸/۱ و ۵۴۹۸۷/۱ میلیارد ریال بود. بدین ترتیب، مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای بودجه یا عبارتی کسری بودجه مصوب معادل ۲۵۳۹۴/۲ میلیارد ریال بود که پیش بینی شده بود که بخش عمده این کسری از طریق برداشت از حساب ذخیره ارزی و وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی تامین گردد.

ترکیب منابع بودجه مصوب دولت در سال ۱۳۸۱ شامل ۳۴/۴ درصد از محل درآمدها، ۴۲/۷ درصد از محل واگذاری داراییهای سرمایه ای و معادل ۲۲/۹ درصد از محل واگذاری داراییهای مالی بود. همچنین ترکیب مصارف بودجه مصوب دولت در این سال نیز شامل ۶۴/۸ درصد بابت پرداخت‌های هزینه‌ای، ۲۲/۹ درصد بابت تملک داراییهای سرمایه‌ای و ۱۲/۳ درصد بابت تملک داراییهای مالی بود. در مقابل، بررسی ارقام عملکرد بودجه دولت در سال مورد بررسی نشان می‌دهد که ترکیب منابع بودجه به ترتیب ۲۹/۱ درصد از محل درآمدها، ۴۸/۴ درصد از محل واگذاری داراییهای سرمایه‌ای و ۲۲/۵ درصد از محل واگذاری داراییهای مالی و ترکیب مصارف بودجه نیز معادل ۶۹/۶ درصد بابت پرداختهای هزینه‌ای، ۱۷/۴ درصد بابت تملک داراییهای سرمایه ای و در حدود ۱۳ درصد بابت تملک داراییهای مالی تحقق یافته است.

کادر ۲- معرفی نظام جدید طبقه بندی آمارهای مالی دولت

نظام جدید طبقه بندی آمارهای مالی دولت، توسط کارشناسان اداره آمار صندوق بین المللی پول و با همکاری کارشناسان آمارهای مالی دولت در کشورهای عضو صندوق و دیگر سازمانهای بین المللی تهیه و در سال ۲۰۰۱ میلادی با انتشار دستور العمل آن به کشورهای عضو معرفی گردید. این ویرایش، روز آمد شده دستور العمل قبلی آمارهای مالی دولت است که در سال ۱۹۸۶ میلادی انتشار یافته بود. دستور العمل مذکور، پیشرفت مهمی در جهت تدوین استانداردهای لازم برای گردآوری و ارائه آمارهای مالی دولت محسوب و بخشی از روند جهانی حرکت به سوی افزایش شفافیت و پاسخگویی در امور مالی، عملیات و نظارت دولت است. به لحاظ روشهای آماری، دستور العمل آمارهای مالی دولت گامی بلند محسوب می گردد و اجرای کامل این نظام آماری نیاز به زمان داد. دستورالعمل آمارهای مالی دولت با معرفی حسابداری تعهدی و ترازنامه های ابتدا و انتهای دوره مالی، گزارش کاملی از فعالیت های مالی و اقتصادی دولت فراهم می آورد و به همراه دستور العمل تراز پرداختها، دستور العمل آمارهای مالی و پولی و دستور العمل حسابهای ملی، تصویر منسجمی از وضعیت اقتصاد کلان کشور را ارائه می دهد.

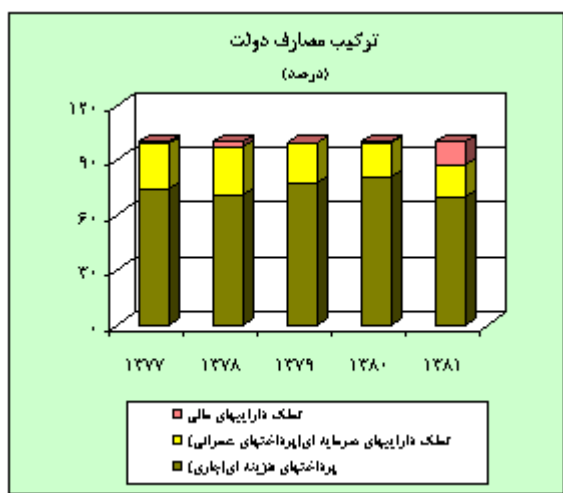
در اولین گام برای اجرای دستور العمل آمارهای مالی دولت در ایران، مجموع درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت به عنوان درآمدهای بودجه و دریافت های حاصل از صادرات نفت خام و گاز به عنوان واگذاری داراییهای سرمایه ای طبقه بندی شده اند. همچنین، بخشی از دریافتی های دولت نظیر دریافت های حاصل از فروش اوراق مشارکت، اصل وامهای دولت در خارج از کشور، وصولی از محل واگذاری شرکتها دولتی، استفاده از تسهیلات خارجی و موجودی حساب ذخیره ارزی و موارد مشابه که دارای ماهیت ایجاد بدهی یا تبدیل دارایی هستند در قسمت واگذاری داراییهای مالی طبقه بندی گردیده اند. در بخش پرداخت ها نیز آن بخش از پرداخت های دولت که ماهیت هزینه ای (جاری) دارند در قسمت پرداخت های هزینه ای و بخشی از پرداختها که ماهیت عمرانی، زیربنایی و تشکیل سرمایه دارند در قسمت تملک داراییهای سرمایه ای طبقه بندی می شوند. همچنین پرداخت هایی که ماهیت بازپرداخت بدهی و یا ایفای تعهدات ایجاد شده در سالهای گذشته را دارند در قسمت تملک داراییهای مالی دسته بندی می گردند.

براساس نظام جدید طبقه بندی، تفاوت میان درآمدها و پرداختهای هزینه ای به عنوان تراز عملیاتی و اختلاف بین واگذاری داراییهای سرمایه ای و تملک داراییهای سرمایه ای به عنوان خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای محاسبه می گردد. مجموع دو قلم تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای که در واقع معادل و جایگزین قلم کسری (مازاد) بودجه در طبقه بندی قدیم آمارهای مالی دولت شده است نیز از طریق خالص واگذاری داراییهای مالی (تفاوت میان واگذاری داراییهای مالی و تملک داراییهای مالی) تامین مالی (مصرف) می گردد.

در سال ۱۳۸۱ درآمدهای دولت شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت (بدون احتساب درآمدهای اختصاصی) به رقمی در حدود ۶۲۱۰۸/۶ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رقم بودجه مصوب سال، معادل ۷۵/۱ درصد تحقق داشت و در مقایسه با رقم مشابه سال قبل در حدود ۱۶/۹ درصد افزایش یافت. از مجموع درآمدهای مذکور در سال مورد بررسی، معادل ۵۰۱۴۱/۱ میلیارد ریال (۸۰/۷ درصد) از محل درآمدهای مالیاتی و معادل ۱۱۹۶۷/۴ میلیارد ریال (۱۹/۳ درصد) از محل سایر درآمدهای دولت حاصل گردید. نسبت های مزبور در سال ۱۳۸۰ به ترتیب ۷۸/۶ و ۲۱/۴ درصد بود.

در سال مورد بررسی، پرداختهای هزینه ای دولت به رقمی در حدود ۱۴۸۲۹۷/۳ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل به میزان ۱۰۳۹۶۲/۸ میلیارد ریال، از ۴۲/۶ درصد رشد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب از ۹۵/۳ درصد تحقق برخوردار بود. بدین ترتیب براساس عملکرد ارقام درآمدها و پرداختهای هزینه ای دولت در سال ۱۳۸۱ تراز عملیاتی بودجه دولت با ۸۶۱۸۸/۷ میلیارد ریال کسری مواجه گردید.

در سال ۱۳۸۱ دریافتهای دولت از محل واگذاری داراییهای سرمایه ای شامل فروش نفت و فرآورده های نفتی و واگذاری سایر داراییهای سرمایه ای، معادل ۱۰۳۱۰۱/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مصوب معادل ۰/۵ درصد مازاد تحقق و در مقایسه با رقم واگذاری داراییهای سرمایه ای در سال قبل به میزان ۷۲۳۳۳/۴ میلیارد ریال، در حدود ۴۲/۵ درصد افزایش نشان داد. در این سال تملک داراییهای سرمایه ای (پرداختهای عمرانی) معادل ۳۷۲۱۲/۵ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل به میزان ۲۴۰۸۷/۶ میلیارد ریال، از ۵۴/۵ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب از ۶۷/۷ درصد تحقق برخوردار شد. بدین ترتیب، خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای در سال ۱۳۸۱ معادل ۶۵۸۸۹/۱ میلیارد ریال بود.

با توجه به عملکرد درآمدها و پرداختهای هزینه ای و واگذاری و تملک داراییهای سرمایه ای، مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای در سال ۱۳۸۱ معادل ۶/۶ میلیارد ریال کسری داشت که تقریباً ۸ برابر رقم مشابه سال قبل بود، لیکن در مقایسه با رقم مصوب بودجه در حدود ۲۰ درصد کمتر تحقق یافت. این رقم که می توان آن را کسری بودجه دولت محسوب کرد، تماماً از محل خالص واگذاری داراییهای مالی تامین گردید. افزایش قابل ملاحظه مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای بودجه دولت نسبت به رقم مشابه سال قبل عمدتاً به دلیل یکسانسازی نرخ ارز و شفافیت

بیشتر بودجه دولت بوده است. در سال مورد بررسی، واگذاری داراییهای مالی معادل ۴۷۹۳۷/۷ میلیارد ریال و تملک داراییهای مالی معادل ۲۷۶۳۸/۱ میلیارد ریال بود.

شایان ذکر است که در سال ۱۳۸۱ مانده بدهکار حساب ذخیره تعهدات ارزی برای سومین سال پیاپی با کاهشی به میزان ۲۱۵/۴ میلیارد ریال مواجه گردید.

وضع مالی دولت (به استثنای درآمدها و پرداختهای اختصاصی)

(میلیارد ریال)

۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۶۲۱۰۸/۶	۵۳۱۴۶/۱	۴۴۸۴۶/۶	درآمدها
۵۰۱۴۱/۱	۴۱۷۸۶/۱	۳۶۵۸۵/۲	درآمدهای مالیاتی
۱۱۹۶۷/۴	۱۱۳۶۰/۰	۸۲۶۱/۴	سایر درآمدها
۱۴۸۲۹۷/۳	۱۰۳۹۶۲/۸	۸۵۰۶۱/۸	پرداختهای هزینه ای (جاری)
-۸۶۱۸۸/۷	-۵۰۸۱۶/۷	-۴۰۲۱۵/۲	تراز عملیاتی
۱۰۳۱۰۱/۶	۷۲۳۳۳/۴	۵۹۷۹۴/۲	واگذاری داراییهای سرمایه ای
۳۷۲۱۲/۵	۲۴۰۸۷/۶	۲۳۵۵۹/۸	تملك داراییهای سرمایه ای (پرداختهای عمرانی)
۶۵۸۸۹/۱	۴۸۲۴۵/۸	۳۶۲۳۴/۴	خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای
-۲۰۲۹۹/۶	-۲۵۷۰/۹	-۳۹۸۰/۸	تراز عملیاتی و سرمایه ای

نسبت به تولید ناخالص داخلی (درصد)

۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۶/۷	۸/۰	۷/۸	درآمدها
۵/۵	۶/۳	۶/۳	درآمدهای مالیاتی
۱/۳	۱/۷	۱/۴	سایر درآمدها
۱۶/۱	۱۵/۷	۱۴/۸	پرداختهای هزینه ای (جاری)
-۹/۴	-۷/۷	-۷/۰	تراز عملیاتی
۱۱/۲	۱۰/۹	۱۰/۴	واگذاری داراییهای سرمایه ای
۴/۰	۳/۶	۴/۱	تملك داراییهای سرمایه ای (پرداختهای عمرانی)
۷/۱	۷/۳	۶/۳	خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای
-۲/۲	-۰/۴	-۰/۷	تراز عملیاتی و سرمایه ای

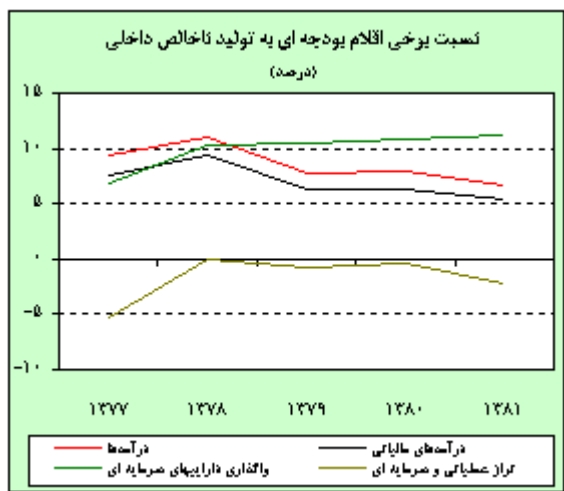
درآمدها

در سال ۱۳۸۱ درآمدهای عمومی بودجه دولت شامل درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت (بدون احتساب درآمدهای اختصاصی) معادل ۶۲۱۰۸/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مصوب بودجه در حدود ۲۴/۹ درصد عدم تحقق داشت، لیکن در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از افزایشی معادل ۱۶/۹ درصد برخوردار بود. در این سال ترکیب درآمدهای دولت اندکی تغییر داشت، به گونه ای که سهم درآمدهای مالیاتی از کل درآمدها از رقم ۷۸/۶ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۸۰/۷ درصد در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت و سهم سایر درآمدهای دولت از مجموع درآمدها از رقم ۲۱/۴ درصد در سال ۱۳۸۰ به رقم ۱۹/۳ درصد در سال مورد بررسی کاهش یافت.

در سال ۱۳۸۱ درآمدهای مالیاتی دولت شامل مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم^(۱) معادل ۵۰۱۴۱/۱ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل ۲۰ درصد افزایش داشت و در مقایسه با رقم مصوب بودجه از تحقق معادل ۸۰/۳ درصد برخوردار بود. در این سال، نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی به قیمتهای جاری معادل ۵/۵ درصد و نسبت

۱- در GFSM۲۰۰۱ طبقه بندی مالیاتها به مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم وجود ندارد. لیکن دلیل شباهت سرفصلهای مالیاتی دستورالعمل جدید و سرفصل های موجود در طبقه بندی مالیاتها در دستورالعمل قدیم، این طبقه بندی حفظ گردیده است.

مالیاتها به پرداختهای هزینه ای دولت معادل ۳۳/۸ درصد بود. به عبارت دیگر، در سال مورد بررسی تنها کمی بیش از یک سوم پرداخت های هزینه ای (جاری) دولت از محل درآمدهای مالیاتی تامین گردید و در حدود ۶۶/۲ درصد آن از محل سایر درآمدها و واگذاری داراییهای سرمایه ای تامین مالی شد. شایان ذکر است که نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی و پرداختهای هزینه ای دولت در سال ۱۳۸۰ به ترتیب ۶/۳ و ۴۰/۲ درصد بود.

از مجموع درآمدهای مالیاتی دولت، معادل ۲۵۶۵۲/۷ میلیارد ریال (۵۱/۲ درصد) از محل مالیاتهای مستقیم و معادل ۲۴۴۸۸/۵ میلیارد ریال (۴۸/۸ درصد) از محل مالیاتهای غیرمستقیم وصول گردید که در مقایسه با ارقام مشابه سال قبل به ترتیب ۱۱/۶ و ۳۰/۳ درصد افزایش و در مقایسه با ارقام مصوب بودجه به ترتیب ۲۳/۷ و ۱۴/۹ درصد عدم تحقق نشان می دهد. سهم مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۳۸۰ به ترتیب ۵۵ و ۴۵ درصد بود. اصلاح قانون مالیاتهای مستقیم و کاهش قابل ملاحظه

نرخهای مالیات بر درآمد و ثروت اشخاص حقوقی و حقیقی در بخشهای مختلف قانون مزبور که از ابتدای سال ۱۳۸۱ به اجرا گذارده شد، سبب گردید تا سهم مالیات های مستقیم در سال مورد بررسی نسبت به سال قبل کاهش یابد. همچنین بدلیل اینکه ارقام مصوب مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم در بودجه سال ۱۳۸۱ نسبتاً بالا و خوش بینانه برآورد گردیده بود، علیرغم افزایش وصولی های مزبور نسبت به سال قبل، عملکرد این ردیف درآمدی با عدم تحقق بالایی مواجه گردید.

در سال مورد بررسی، در میان اجزای مالیاتهای مستقیم، مالیات بر شرکتهای (شامل شرکتهای دولتی و غیر دولتی) معادل ۱۴۷۵۸/۴ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۹/۳ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب ۲۴/۴ درصد عدم تحقق داشت. علت عمده عدم تحقق ردیف درآمدی مزبور عدم تحقق نسبتاً بالای مالیات بر شرکتهای دولتی بود. در سال ۱۳۸۱ مالیات عملکرد اشخاص حقوقی دولتی تنها به میزان ۵۰/۷ درصد تحقق یافت. در حالیکه مالیات بر اشخاص حقوقی غیردولتی از مازاد تحقق به میزان ۱/۹ درصد برخوردار بود.

وصولی مالیات بر درآمد شامل مالیاتهای حقوق، مشاغل، مستغلات و غیره در سال ۱۳۸۱ معادل ۸۲۴۷/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل، علیرغم کاهش قابل ملاحظه در نرخهای مالیاتی، تنها ۵/۲ درصد کاهش و در مقایسه با رقم مصوب ۱۷/۶ درصد عدم تحقق داشت. همچنین در دوره مورد بررسی، مالیات بر ثروت شامل مالیات بر ارث، نقل و انتقال و سرقفلی، سالانه املاک، حق تمبر چک، برات، سفته و غیره معادل ۲۶۴۶/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم سال قبل از رشد قابل ملاحظه ۳۸/۴ درصد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه از عدم تحقق بالای ۳۵/۶ درصد برخوردار بود. علت عمده عدم تحقق این ردیف درآمدی، اجرایی نشدن مبلغ ۷۵۰ میلیارد ریال مالیات جمعی و خرجی بانک صنعت و معدن بود. اگر رقم مزبور در محاسبات منظور نگردد، عملکرد این ردیف درآمدی در مقایسه با رقم مصوب بودجه از عدم

تحقق کمتری برخوردار خواهد شد. شایان ذکر است که در اصلاحیه قانون مالیاتهای مستقیم که از ابتدای سال ۱۳۸۱ اجرا گردید، نرخهای مالیات بر ارث و مالیات بر نقل و انتقال و سرقفلی کاهش یافته و مالیات حق تمبر در مجموع نسبت به نصابهای مورد عمل در سال ۱۳۸۰ افزایش یافته است.

در میان اجزای مالیاتهای غیرمستقیم، مالیات بر واردات و مالیات بر کالاها و خدمات به ترتیب معادل ۱۶۳۹۸/۳ و ۸۰۹۰/۲ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل به ترتیب ۳۸/۵ و ۱۶/۳ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب به ترتیب ۷۵/۳ و ۱۱۵/۶ درصد تحقق داشت. علت عمده افزایش مالیات بر واردات، افزایش سود بازرگانی و حقوق گمرکی ناشی از افزایش ارزش واردات بود. شایان ذکر است که رقم مصوب سود بازرگانی در بودجه سال ۱۳۸۱ نسبت به رقم مصوب سال گذشته در حدود سه برابر شد که علت این امر، انتقال مالیات مقطوع اتومبیل از مالیات بر مصرف و فروش به این گروه مالیاتی و همچنین انتظار افزایش مالیات بر واردات در نتیجه تبدیل موانع غیرتعرفه‌ای برخی از کالاهای وارداتی به موانع تعرفه‌ای و جهت دهی واردات از مجاری غیررسمی به رسمی بود. علت عمده افزایش مالیات بر کالاها و خدمات، افزایش قابل توجه مالیات غیرمستقیم برخی کالاها نظیر کالاهای موضوع بند (ط) تبصره یک قانون بودجه سال ۱۳۸۱ شامل مالیات واگذاری هر خط تلفن همراه، نوشابه گاز دار تولید داخل و فولاد وارداتی بود. همچنین، از سال ۱۳۸۱ "مالیات علی الحساب شرکتهای بخش انرژی" در گروه مالیات بر کالاها و خدمات طبقه بندی گردید. ردیف درآمدی مزبور در قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور، جایگزین دو ردیف درآمدی "مازاد درآمد حاصل از اصلاح قیمت حاملهای انرژی" و "عوارض بهینه سازی مصرف انرژی" شد.

مطابق طبقه بندی جدید آمارهای مالی دولت، ردیف های درآمد حاصل از یک درصد ارزش سیف کالاهای وارداتی مربوط به صندوق ضمانت صادرات ایران، درآمد حاصل از اصلاح قیمت حاملهای انرژی، عوارض بهینه سازی مصرف انرژی، عوارض تولید و واردات سیگار و برخی اقلام دیگر از بخش سایر درآمدها به بخش مالیاتهای بودجه انتقال یافته است.

در سال ۱۳۸۱، سایر درآمدهای دولت شامل درآمد حاصل از مالکیت دولت، درآمد حاصل از خدمات و فروش کالا، درآمد حاصل از جرایم و خسارات و درآمدهای متفرقه رقمی در حدود ۱۱۹۶۷/۴ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل معادل ۵/۳ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه تنها ۵۹/۱ درصد تحقق داشت. عدم تحقق بسیار بالا در بخش درآمدهای متفرقه به میزان ۶۳۷۴/۷ میلیارد ریال، دلیل اصلی کاهش سایر درآمدهای دولت در دوره مورد بررسی می باشد.

در میان اجزای سایر درآمدهای دولت، درآمد حاصل از مالکیت دولت و درآمدهای جرایم و خسارات در مقایسه با سال قبل از افزایش فوق العاده برخوردار بود و درآمد حاصل از خدمات و فروش کالا و درآمدهای متفرقه در مقایسه با سال قبل کاهش داشت.

در دوره مورد بررسی، سهم هر یک از ردیفهای درآمد حاصل از مالکیت دولت، درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا، درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات و درآمدهای متفرقه از کل سایر درآمدها به ترتیب ۳۳/۲، ۳۴/۹، ۷/۶ و ۲۴/۳ درصد بود.

در میان اجزای سایر درآمدهای دولت، درآمدهای حاصل از مالکیت دولت به رقمی معادل ۳۹۷۱/۴ میلیارد ریال رسید که در مقایسه با سال قبل از رشد قابل توجه ۲۰۷/۳ درصد و در مقایسه با رقم مصوب از ۸۷/۱ درصد تحقق برخوردار بود. در میان ردیفهای این گروه درآمدی، سود سهام شرکتهای دولتی در مقایسه با سال قبل کاهش چشمگیری به میزان

۴۳/۸ درصد داشت، لیکن از آنجا که ردیف سایر درآمدهای این گروه درآمدی از رشد فوق العاده‌ای برخوردار بود سبب گردید تا درآمدهای حاصل از مالکیت دولت در مقایسه با سال قبل افزایش یابد.

در دوره مورد بررسی، درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا به میزان ۴۱۸۱/۸ میلیارد ریال بالغ گردید که در مقایسه با سال قبل از ۱۸/۸ درصد کاهش و در مقایسه با رقم مصوب ۸۸/۳ درصد تحقق داشت. کاهش درآمد حاصل از فروش کالا علت عمده کاهش درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا بود. در دوره مورد بررسی، تمام اجزای درآمد حاصل از جرایم و خسارات در مقایسه با سال قبل از افزایش برخوردار بود و سبب گردید تا این ردیف درآمدی از ۱۳۱/۱ درصد رشد برخوردار گردد، لیکن در مقایسه با رقم مصوب تنها ۵۴/۲ درصد تحقق داشت. درآمدهای متفرقه نیز به رقمی در حدود ۲۹۰۹/۳ میلیارد ریال بالغ گردید که از ۳۵/۷ درصد کاهش و ۶۸/۷ درصد عدم تحقق برخوردار بود.

منابع بودجه عمومی دولت (به استثنای دریافت‌های اختصاصی)

(میلیارد ریال)

سهام (درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹		
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹	درآمد	
۲۹/۱	۴۱/۲	۱۶/۹	۱۸/۵	۶۲۱۰۸/۶	۵۳۱۴۶/۱	۴۴۸۴۶/۶	
۲۳/۵	۳۲/۴	۲۰/۰	۱۴/۲	۵۰۱۴۱/۱	۴۱۷۸۶/۱	۳۶۵۸۵/۲	درآمدهای مالیاتی
۵/۶	۸/۸	۵/۳	۳۷/۵	۱۱۹۶۷/۴	۱۱۳۶۰/۰	۸۲۶۱/۴	سایر درآمدها
۴۸/۴	۵۶/۱	۴۲/۵	۲۱/۰	۱۰۳۱۰۱/۶	۷۲۳۳۳/۴	۵۹۷۹۴/۲	واگذاری داراییهای سرمایه‌ای
۲۲/۵	۲/۶	□	-۲۹/۱	۴۷۹۳۷/۷	۳۳۸۰/۱	۴۷۶۶/۳	واگذاری داراییهای مالی
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۶۵/۴	۱۷/۸	۲۱۳۱۴۷/۹	۱۲۸۸۵۹/۶	۱۰۹۴۰۷/۱	جمع

پرداخت‌های هزینه ای

در سال ۱۳۸۱ پرداخت‌های هزینه ای دولت (بدون احتساب پرداخت‌های اختصاصی) معادل ۱۴۸۲۹۷/۳ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از رشد بالای ۴۲/۶ درصد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب از ۹۵/۳ درصد تحقق برخوردار بود. از مجموع پرداخت‌های هزینه ای دولت در سال مورد بررسی، ۱۱۴۴۳۰/۱ میلیارد ریال (۷۷/۲ درصد) بابت پرداخت‌های هزینه ای ملی شامل پرداخت‌های ردیف‌های درآمد - هزینه ای دستگاه‌های اجرایی، تقویت بنیه دفاعی، یارانه کالاهای اساسی و سایر موارد و ۳۳۸۶۷/۲ میلیارد ریال (۲۲/۸ درصد) بابت پرداخت‌های هزینه ای استانی بود. نسبت عملکرد به رقم مصوب پرداخت‌های هزینه ای ملی و استانی نیز به ترتیب ۹۵/۷ و ۹۳/۸ درصد بود.

در دوره مورد بررسی، افزایش پرداخت‌های هزینه ای در مقایسه با دوره مشابه سال قبل عمدتاً ناشی از افزایش ضریب حقوق کارکنان از ۲۶۰ در سال ۱۳۸۰ به ۲۹۰ واحد در سال ۱۳۸۱، افزایش یارانه کالاهای اساسی و اختصاص ردیف جداگانه ای با عنوان "مابه التفاوت نرخ ارز کالاهای یارانه ای" و "پرداخت موضوع ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت"^(۱) بود.

۱- مطابق ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی به دولت اجازه داده شده است تا برای پیشگیری، پیش آگاهی، امدادسانی، بازسازی مناطق آسیب‌دیده از حوادث غیرمترقبه از جمله سیل، زلزله، سرمازدگی، تگرگ، طوفان، پیشروی آب دریا، آفت‌های فراگیر محصولات کشاورزی و اپیدمی‌های دامی، اعتبار مورد نیاز را در لویج بودجه سالانه دولت منظور نماید. وجوه فوق در صورت وقوع حوادث غیر مترقبه تا معادل یک درصد (۱٪) از بودجه عمومی هر سال از محل افزایش تنخواه گردان خزانه تامین و هزینه می‌شود. تنخواه مزبور حداکثر تا پایان همان سال از محل صرفه جویی در اعتبارات عمومی و یا اصلاح قانون بودجه سالانه تسویه خواهد شد.

مطابق بند (الف) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ دولت مکلف گردید به منظور حمایت از اقشار آسیب پذیر و خانواده های کم درآمد و در جهت تامین کالاهای اساسی مورد نیاز مردم و کودشیمیایی به ترتیب معادل ۱۲۷۳۷/۲ و ۶۵۰ میلیارد ریال به عنوان یارانه کالاهای و خدمات پرداخت نماید. علاوه بر این، بر اساس بند (هـ) تبصره مزبور مقرر گردید تا معادل صددرصد وجوه ناشی از اجرای بند (ب) ماده ۴۶ قانون برنامه سوم و ده درصد سایر وجوه تا سقف ۱۰۶۰ میلیارد ریال، جهت پرداخت یارانه در اختیار سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان قرار گیرد. همچنین با توجه به یکسان سازی نرخ ارز از ابتدای سال ۱۳۸۱ مبلغ ۲۰۷۰۴/۶ میلیارد ریال در بخش اعتبارات هزینه ای و مبلغ ۵۹۰۰ میلیارد ریال در بخش تملک داراییهای سرمایه ای، جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ ارز کالاهای یارانه ای پیش بینی گردید.

علاوه بر ارقام فوق الذکر، مصوب گردید تا معادل ۱۱۵۵ میلیارد ریال جهت پرداخت یارانه بلیط مترو، اتوبوسرانی ها، ضرر و زیان خریدهای تضمینی دولت، حمل و نقل هوایی، قیر جاده ها و مابه التفاوت نرخ سود تسهیلات صدور خدمات فنی و مهندسی تخصیص یابد. همچنین، در حدود ۲۳۸۵/۱ میلیارد ریال نیز به عنوان یارانه امور عمومی، اقتصادی و اجتماعی پیش بینی گردید. یارانه اخیر عمدتاً برای فصول اطلاعات و ارتباطات جمعی، بازرگانی و بهداشت، درمان و تغذیه بود.

در سال ۱۳۸۱ به جز "مابه التفاوت نرخ ارز کالاهای یارانه ای" که به میزان ۲۳۵۷۵/۳ میلیارد ریال (معادل ۸۸/۶ درصد ارقام مصوب بودجه) تحقق یافت، در مجموع مبلغ ۱۳۱۵۲/۵ میلیارد ریال یارانه توسط سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان و دستگاههای ذیربط پرداخت گردید که در مقایسه با رقم سال قبل معادل ۲۵/۶ درصد رشد نشان می دهد. از مجموع یارانه پرداختی در سال مورد بررسی، معادل ۱۱۷۴۰/۳ میلیارد ریال (۸۹/۳ درصد) بابت یارانه کالاهای اساسی و خدمات، معادل ۶۲۷/۵ میلیارد ریال (۴/۸ درصد) بابت یارانه کود شیمیایی، بذر و سم، مبلغ ۲۲۸ میلیارد ریال (۱/۷ درصد) بابت طرح طوبی، ۲۰۱/۷ میلیارد ریال (۱/۵ درصد) جهت خرید دارو و شیرخشک و در حدود ۳۵۴/۹ میلیارد ریال (۲/۷ درصد) جهت پرداخت یارانه از محل بند (هـ) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۳۸۱ و بند (ب) ماده (۴۶) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بود.

بخش عمده یارانه کالاهای اساسی و خدمات (به میزان ۷۶/۵ درصد)، توسط سازمان غله کشور بابت خرید گندم از کشاورزان پرداخت گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از افزایش فوق العاده ای به میزان ۴۷/۵ درصد برخوردار بود. یارانه پرداختی بابت بند (هـ) تبصره (۵) قانون بودجه ۱۳۸۱ و بند (ب) ماده (۴۶) قانون برنامه در مقایسه با سال قبل کاهشی به میزان ۳۹/۳ درصد داشت.

تراز عملیاتی بودجه عمومی دولت

در سال ۱۳۸۱ عملکرد بودجه عمومی دولت از نظر درآمدها و پرداخت های هزینه ای به ترتیب معادل ۶۲۱۰۸/۶ و ۱۴۸۲۹۷/۳ میلیارد ریال بود. به این ترتیب، تراز عملیاتی بودجه عمومی با ۸۶۱۸۸۷ میلیارد ریال کسری در سال مذکور، نسبت به رقم کسری تراز عملیاتی سال قبل ۶۹/۶ درصد رشد نشان داد. رشد مذکور ۱۸/۱ درصد فراتر از رقم پیش بینی شده در بودجه مصوب بود. علت اصلی افزایش کسری تراز عملیاتی در سال مورد بررسی نسبت به سال قبل، افزایش پرداخت های هزینه ای ناشی از یکسان سازی نرخ ارز بود. دلیل اصلی این افزایش در مقایسه با رقم بودجه مصوب نیز، عدم تحقق درآمدهای بودجه دولت بوده است.

واگذاری و تملک داراییهای سرمایه ای

در سال ۱۳۸۱ واگذاری داراییهای سرمایه ای به میزان ۱۰۳۱۰۱/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۴۲/۵ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه معادل ۱۰۰/۵ درصد تحقق داشت. از مجموع واگذاری داراییهای سرمایه ای مبلغ ۱۰۲۵۵۳/۴ میلیارد ریال (معادل ۹۹/۵ درصد) از محل فروش نفت شامل ۱۰۱۰۵۳/۴ میلیارد ریال فروش نفت خام و ۱۵۰۰ میلیارد ریال فروش نفت کوره و فرآورده‌های نفتی موضوع ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت^(۱) و مبلغ ۵۴۸/۲ میلیارد ریال (معادل ۰/۵ درصد) از محل فروش ساختمانها و تاسیسات دولتی، واگذاری اراضی، فروش ماشین آلات و تجهیزات و سایر واگذاری داراییهای سرمایه ای به خزانه واریز گردید.

در سال ۱۳۸۱ دریافتی حاصل از فروش نفت خام معادل ۱۰۱۰۵۳/۴ میلیارد ریال بود که با احتساب مابه‌التفاوت فروش ارز حاصل از صادرات نفت در مقایسه با رقم مشابه سال قبل بیش از ۴۰/۴ درصد افزایش و در مقایسه با رقم مصوب ۲/۵ درصد مازاد تحقق داشت. مازاد تحقق مزبور ناشی از عملکرد بالاتر از متوسط نرخ تسعیر ارز حاصل از صادرات نفت خام نسبت به رقم مفروض بودجه مصوب در سال ۱۳۸۱ می باشد. شایان ذکر است که نرخ مفروض تسعیر ارز حاصل از صادرات نفت خام در قانون بودجه سال ۱۳۸۱ معادل ۷۷۰۰ ریال و در سال ۱۳۸۰ معادل ۱۷۵۰ ریال بود. همچنین، مطابق قانون بودجه سال ۱۳۸۱ قیمت در نظر گرفته شده برای هر بشکه نفت خام صادراتی درحد ۱۷/۵ دلار تعیین گردید و مقرر شد تا معادل ریالی ۱۲/۸ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی به خزانه واریز گردد.

مطابق گزارش دریافتی از وزارت نفت، میانگین قیمت فروش هر بشکه نفت خام صادراتی ایران در سال مورد بررسی در حدود ۲۵/۷ دلار و متوسط عملکرد صادرات نفت خام در حدود ۲۰۲۱ هزار بشکه در روز بود. با توجه به تاخیر حدود یکماهه در وصول درآمد های نفتی، مجموع درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام در سال ۱۳۸۱ بالغ بر ۱۸۷۰۲ میلیون دلار بود که در مقایسه با رقم مصوب بودجه و اصلاحیه ماده ۶۰ برنامه پنجساله سوم، به میزان ۱۳۰۰۷/۹ میلیون دلار، حاکی از مازاد تحقق به میزان ۵۶۹۴/۱ میلیون دلار می باشد. این مازاد به "حساب ذخیره ارزی حاصل از درآمد نفت خام" واریز گردید. شایان ذکر است که در سال ۱۳۸۰ میانگین قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی در حدود ۲۱/۴ دلار، متوسط عملکرد صادرات نفت خام معادل ۲۰۷۶/۳ هزار بشکه در روز و کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام معادل ۱۶۷۴۲/۷ میلیون دلار بود.

مطابق گزارش وزارت نفت، در سال ۱۳۸۱ علاوه بر صادرات نفت خام، معادل ۲۵۸۶/۸ میلیون دلار از محل صادرات فرآورده های نفتی شامل ۶۳۲/۴ میلیون دلار صادرات فرآورده به منظور معاوضه حسب مفاد بند (ز) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۱^(۲) عاید کشور گردید که با احتساب رقم مزبور، مجموع دریافتی ارزی حاصل از صادرات نفت خام

۱- براساس ماده ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب بهمن ۱۳۸۰) به وزارت نفت (شرکت ملی پالایش فرآورده های نفتی ایران) اجازه داده شده است که به منظور حفظ و صیانت از سرمایه های ملی، قیمت فرآورده های نفتی به جز نفت گاز، نفت سفید، نفت کوره، بنزین و گاز طبیعی را براساس قیمت‌های جهانی و با رعایت صرفه و صلاح کشور تعیین و به فروش برساند. همچنین مطابق بند (ن) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۱، وزارت نفت مکلف است از محل اجرای ماده مزبور تا مبلغ ۱۵۰۰ میلیارد ریال به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید. از این مبلغ تا سقف ۸۰۰ میلیارد ریال بابت یارانه حمل و نقل هوایی و قیر مورد استفاده در جاده ها به وزارت راه و ترابری و دستگاههای تابعه آن اختصاص می یابد.

۲- براساس بند (ز) تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ در صورتی که شرکت ملی نفت ایران برحسب ضرورت تمام یا قسمتی از فرآورده های نفتی مازاد و میعانات گازی صادره موضوع ماده ۱۲۰ قانون برنامه سوم توسعه را به جای فروش در خارج معاوضه نماید، موظف است مقدار فرآورده های معاوضه شده را در پایان هر ماه به خزانه و کمیسیونهای برنامه و بودجه و محاسبات و انرژی مجلس شورای اسلامی اعلام نماید.

و فرآورده های نفتی معادل ۲۱۲۸۸/۸ میلیون دلار بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۱۱/۷ درصد رشد داشت^(۱). شایان ذکر است که رقم حاصل از صادرات فرآورده نفتی و میعانات گازی در سال قبل معادل ۲۳۱۰/۱ میلیون دلار بوده است.

در سال ۱۳۸۱ بجز پرداخت های خارج بودجه ای دولت، که گزارش عملکرد آن در بخش آخر این فصل ارائه می شود، پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه ای (پرداختهای عمرانی) معادل ۳۷۲۱۲/۵ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل در حدود ۵۴/۵ درصد رشد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه معادل ۶۷/۷ درصد تحقق داشت. از مجموع پرداخت های تملک داراییهای سرمایه ای، معادل ۲۹۱۹۱/۴ میلیارد ریال (۷۸/۴ درصد) بابت تملک داراییهای سرمایه ای ملی و معادل ۸۰۲۱/۱ میلیارد ریال (۲۱/۶ درصد) بابت تملک داراییهای سرمایه ای استانی بود. نسبت عملکرد هر یک از ردیفهای تملک داراییهای سرمایه ای ملی و استانی به ارقام مصوب مربوطه در سال ۱۳۸۱ به ترتیب ۶۴/۵ و ۸۲/۳ درصد بود.

نسبت پرداخت بابت تملک داراییهای سرمایه ای به واگذاری داراییهای سرمایه ای شامل فروش نفت، در سالهای اخیر نشان می دهد که تا سال ۱۳۸۰ نسبت مذکور کاهش یافته است، به طوریکه طی سالهای ۱۳۷۸ تا سال ۱۳۸۰ این نسبت به ترتیب معادل ۵۶/۴، ۳۹/۴ و ۳۳/۳ درصد بود. نسبت مذکور در سال ۱۳۸۱ تا حدودی بهبود یافته و به رقم ۳۶/۱ درصد رسید. علیرغم این بهبود، کماکان بخش اندکی از واگذاری داراییهای سرمایه ای صرف پروژه های عمرانی گردید و بخش اعظم آن به مصرف پرداختهای هزینه ای (جاری) دولت رسید. لازم به ذکر است که سهم پرداختهای هزینه ای و تملک داراییهای سرمایه ای در سال مورد گزارش به ترتیب در حدود ۷۹/۹ درصد و ۲۰/۱ درصد از مجموع پرداختهای هزینه ای و تملک داراییهای سرمایه ای دولت بود. نسبت های مزبور در سال ۱۳۸۰ به ترتیب معادل ۸۱/۲ و ۱۸/۸ درصد بوده است.

در سال ۱۳۸۱ با توجه به ارقام واگذاری و تملک داراییهای سرمایه ای، خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای معادل ۶۵۸۸۹/۱ میلیارد ریال گردید که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل به میزان ۴۸۲۴۵/۸ میلیارد ریال، در حدود ۳۶/۶ درصد رشد داشت و در مقایسه با رقم مصوب بودجه نیز حدود ۳۸/۵ درصد بیشتر تحقق یافت.

مصارف بودجه عمومی دولت (به استثنای پرداختهای اختصاصی)

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)	درصد تغییر		سال			
	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹	
پرداختهای هزینه ای (جاری)	۸۰/۷	۴۲/۶	۲۲/۲	۱۴۸۲۹۷/۳	۱۰۳۹۶۲/۸	۸۵۰۶۱/۸
تملك داراییهای سرمایه ای	۱۸/۷	۵۴/۵	۲/۲	۳۷۲۱۲/۵	۲۴۰۸۷/۶	۲۳۵۵۹/۸
تملك داراییهای مالی	۰/۶	□	۳/۰	۲۷۶۳۸/۱	۸۰۹/۲	۷۸۵/۵
جمع	۱۰۰/۰	۶۵/۴	۱۷/۸	۲۱۳۱۴۷/۹	۱۲۸۸۵۹/۶	۱۰۹۴۰۷/۱

۱- طبق بند (الف) ماده ۱۲۰ قانون برنامه سوم (۸۳-۱۳۷۹) درآمد حاصل از صادرات فرآورده های نفتی، گاز و میعانات گازی و برق حسب مورد به عنوان درآمد شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران و شرکت توانیر تلقی شده و به مصرف ارزی هزینه عملیات جاری (شامل واردات فرآورده های نفتی و گاز طبیعی) و اجرای طرحهای سرمایه ای مصوب مجلس شورای اسلامی می رسد. مبلغ سرمایه گذاری فوق از نظر مالیاتی جزء هزینه های قابل قبول محسوب خواهد شد و به عنوان افزایش سرمایه دولت یا شرکت ملی نفت ایران حسب مورد منظور می شود.

تراز عملیاتی و سرمایه ای بودجه عمومی دولت

مجموع تراز عملیاتی و خالص واگذاری داراییهای سرمایه ای (معادل کسری بودجه دولت در طبقه بندی قدیم) با ۲۰۲۹۹/۶ میلیارد ریال کسری مواجه گردید که در مقایسه با رقم کسری سال قبل به میزان ۲۵۷۰/۹ میلیارد ریال، بیش از ۷ برابر شد و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۷۹/۹ درصد تحقق داشت. دلیل اصلی افزایش فوق العاده کسری بودجه دولت در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل از آن اعمال نرخ ارز یکسان در محاسبه پرداختهای هزینه ای و تملک داراییهای سرمایه ای بوده است. کسری مزبور عمدتاً از طریق برداشت از حساب ذخیره ارزی، وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی، فروش اوراق مشارکت و برگشتی از پرداختهای سالهای قبل تامین گردید.

در سال ۱۳۸۱ نسبت کسری تراز عملیاتی و سرمایه ای دولت به تولید ناخالص داخلی معادل ۲/۲ درصد بود که در مقایسه با نسبت مزبور در سال قبل، به میزان ۰/۴ درصد، افزایش قابل ملاحظه ای نشان می دهد.

واگذاری و تملک داراییهای مالی

در سال ۱۳۸۱ واگذاری داراییهای مالی شامل استفاده از منابع خارجی و داخلی، ۴۷۹۳۷/۷ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل بیش از ۱۴ برابر شد و در مقایسه با رقم بودجه مصوب به میزان ۸۷/۱ درصد تحقق یافت. دلیل اصلی افزایش فوق العاده واگذاری داراییهای مالی در سال مورد بررسی، افزایش استفاده از منابع داخلی بود. به گونه ای که معادل ۹۹/۴ درصد از مجموع واگذاری داراییهای مالی از محل منابع داخلی و تنها ۰/۶ درصد با استفاده از منابع خارجی صورت گرفت. نسبت های مذکور در سال قبل به ترتیب ۹۳/۲ و ۶/۸ درصد بود.

در سال مورد بررسی، استفاده از منابع داخلی شامل فروش اوراق مشارکت، وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی، دریافت اصل وامهای داخلی دولت، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل و استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی به میزان قابل توجهی افزایش یافت و از رقم ۳۱۵۰/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ با بیش از ۱۵ برابر افزایش به رقم ۴۷۶۵۰/۳ میلیارد ریال رسید. استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی به میزان ۳۵۸۷۶ میلیارد ریال و وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی به میزان ۸۳۶۴ میلیارد ریال، علل اصلی افزایش منابع تامین مالی داخلی بودجه دولت در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل بود. از مجموع استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی ۱۶۶۲۶ میلیارد ریال (معادل ۲/۱ میلیارد دلار) به تامین هزینه های ریالی بودجه و معادل ۱۹۲۵۰ میلیارد ریال آن (معادل حدود ۲/۵ میلیارد دلار) به بازپرداخت بدهی های خارجی دولت اختصاص یافت. در سال مورد بررسی، در حدود ۷۵/۳ درصد از منابع تامین مالی داخلی با استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی فراهم گردید.

در سال ۱۳۸۱ معادل ۲۴۹۸/۱ میلیارد ریال اوراق مشارکت دولت به فروش رسید که در حدود ۵/۲ درصد از رقم واگذاری داراییهای مالی را تشکیل داد و در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۸/۴ درصد افزایش داشت. در سال مورد بررسی، عملکرد فروش اوراق مشارکت دولت در حدود ۴/۱ درصد بیشتر از رقم مصوب بود که علت آن فروش ۹۸/۱ میلیارد ریال باقیمانده اوراق مشارکت سال قبل در سال مورد بررسی بود.

از محل واگذاری شرکتهای دولتی در این سال، دریافتی معادل ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال در قانون بودجه کل کشور پیش‌بینی گردید که از این میزان معادل ۹۰۰۰ میلیارد ریال آن بابت تادیه بدهی های دولت به سازمان بازنشستگی کشوری، سازمان تامین اجتماعی، صندوق ذخیره فرهنگیان و دیگر دستگاهها و معادل ۶۰۰۰ میلیارد ریال آن نیز بابت فروش سهام شرکتهای دولتی براساس ماده (۱۹) قانون برنامه سوم توسعه بود. براساس ساز و کار پیش بینی شده در ماده قانونی مذکور می‌بایست از مبلغ ۶۰۰۰ میلیارد ریال فوق، ۵۰ درصد به خزانه و مابقی با اولویت پرداخت بدهی شرکت های قابل فروش و اصلاح ساختار آنها به حساب شرکت مادر تخصصی ذیربط پرداخت شود.

در سال مورد بررسی، در مجموع مبلغ ۸۳۶۴ میلیارد ریال از سهام شرکتهای دولتی واگذار گردید که در مقایسه با رقم مصوب ۵۵/۸ درصد تحقق داشت. از این رقم، معادل ۷۳۰۶/۷ میلیارد ریال بابت پرداخت بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشوری، آستان قدس رضوی و صندوق ذخیره فرهنگیان واگذار گردید و معادل ۱۰۵۷/۳ میلیارد ریال نیز به خزانه دولت واریز شد. شایان ذکر است که در سال قبل، از محل واگذاری شرکتهای دولتی تنها ۹۳/۶ میلیارد ریال به خزانه دولت واریز شده بود. در سال مورد بررسی، علیرغم افزایش فوق العاده واگذاری سهام شرکتهای دولتی در مقایسه با سال قبل به عللی نظیر عدم تشکیل تمامی شرکتهای مادر تخصصی، پیچیدگیهای مربوط به قیمت گذاری سهام، عدم همکاری برخی از وزارتخانه ها با برنامه خصوصی سازی و فقدان برنامه مدون جهت اصلاح ساختار شرکتهای دولتی قابل واگذاری تنها ۱۷/۶ درصد رقم مورد پیش بینی بودجه محقق گردید.

براساس گزارش سازمان خصوصی سازی در سال ۱۳۸۱، معادل ۳۱۳۱/۱ میلیارد ریال از سهام شرکتهای دولتی به فروش رسید که در حدود ۶۰/۵ درصد آن به صورت فروش سهام در بورس و ۳۹/۵ درصد به صورت مزایده بود. رقم کل واگذاری سهام در سال ۱۳۸۰ تنها ۲۰۱ میلیارد ریال و معادل ۱۷ درصد رقم پیش بینی شده بود.

در سال ۱۳۸۱ تملک داراییهای مالی معادل ۲۷۶۳۸/۱ میلیارد ریال بود که در مقایسه با سال قبل به علت یکسان سازی نرخ ارز از افزایش فوق العاده ای برخوردار بود و در مقایسه با رقم بودجه مصوب ۹۳/۳ درصد تحقق یافت. بخش عمده رقم مزبور به میزان ۱۹۲۵۰ میلیارد ریال معادل ۲/۵ میلیارد دلار به بازپرداخت اصل تسهیلات خارجی اختصاص داشت. مبلغ مذکور برای تامین مالی مابه التفاوت نرخ ارز رسمی و نرخ یکسان در مورد سررسید بدهیهای ایجاد شده قبل از سال ۱۳۸۱ بود که از محل منابع حساب ذخیره ارزی تامین شد. همچنین معادل ۸۳۸۸/۱ میلیارد ریال بابت خرید سهام شرکتهای دولتی، بازپرداخت اصل اوراق مشارکت و پرداخت تعهدات اعزام زایران حج تمتع پرداخت گردید. این رقم معادل ۸۰/۹ درصد بودجه مصوب تحقق یافت.

با توجه به ارقام واگذاری و تملک داراییهای مالی، خالص واگذاری داراییهای مالی در سال ۱۳۸۱ معادل ۲۰۲۹۹/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل از افزایش فوق العاده ای برخوردار گردید و در مقایسه با رقم مصوب بودجه ۷۹/۹ درصد تحقق داشت. رقم مزبور جهت تامین مالی کسری تراز عملیاتی و سرمایه‌ای استفاده گردید.

تراز عملیاتی و سرمایه ای و خالص واگذاری داراییهای مالی بودجه دولت

(میلیارد ریال)

سال			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
-۲۰۲۹۹/۶	-۲۵۷۰/۹	-۳۹۸۰/۸	کسری (-) مازاد (+) تراز عملیاتی و سرمایه ای
۲۰۲۹۹/۶	۲۵۷۰/۹	۳۹۸۰/۸	خالص واگذاری داراییهای مالی
۴۸۱۵۳/۱	۵۷۲۷/۷	۶۵۴۹/۵	واگذاری داراییهای مالی (تعدیل شده)(۱)
۲۸۷/۴	۲۲۹/۶	۱۷۵/۷	استفاده از منابع خارجی
۲۴۷/۷	۲۲۸/۹	۱۷۵/۰	وصولی از محل تسهیلات بانک جهانی
۳۶/۴	.	.	وصولی از محل کمکهای بانک توسعه اسلامی
۳/۳	۰/۷	۰/۷	دریافت اصل وامهای خارجی دولت
۴۷۸۶۵/۷	۵۴۹۸/۱	۶۳۷۳/۸	استفاده از منابع داخلی
.	.	.	استقراض از سیستم بانکی
۲۴۹۸/۱	۲۳۰۵/۳	۲۰۴۹/۸	فروش اوراق مشارکت
۸۳۶۴/۰	۹۳/۶	۰/۲	وصولی از محل واگذاری شرکتهای دولتی
۷۳۰۶/۷	.	.	موضوع بند (ک) تبصره (۵) قانون بودجه ۱۳۸۱ (جمعی - خرجی)
۱۰۵۷/۳	۹۳/۶	۰/۲	موضوع ماده ۱۹ قانون برنامه سوم
۱۲۸/۲	۱۳۵/۸	۱۶۲/۶	دریافت اصل وامهای داخلی دولت
۷۸۴/۰	۶۱۵/۸	۱۲۸۷/۲	برگشتی از پرداختهای سالهای قبل
۳۵۸۷۶/۰	.	.	استفاده از موجودی حساب ذخیره ارزی
۱۶۶۲۶/۰	.	.	موضوع بند (ب) تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۱
۱۹۲۵۰/۰	.	.	بازپرداخت تسهیلات خارجی
۲۱۵/۴	۲۳۴۷/۶	۲۸۷۴/۰	سایر
۲۷۸۵۳/۵	۳۱۵۶/۸	۲۵۶۸/۷	تملك داراییهای مالی (تعدیل شده)(۱)
۱۹۲۵۰/۰	.	.	بازپرداخت تسهیلات خارجی
۲۱۵/۴	۲۳۴۷/۶	۱۷۸۰/۴	کاهش در حساب ذخیره تعهدات ارزی (۲)
.	.	۲/۸	کاهش در حساب جوایز اوراق قرضه
۸۳۸۸/۱	۸۰۹/۲	۷۸۵/۵	سایر

۱- ارقام تعدیل شده با احتساب تغییرات در مانده حساب ذخیره تعهدات ارزی و حساب جوایز اوراق قرضه محاسبه گردیده است.

۲- مانده بدهکار این حساب به دلیل بازپرداخت بخشی از بدهی دولت به بانک مرکزی طی سالهای اخیر کاهش یافته است.

کادر ۳- خصوصی سازی

در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، برنامه ساماندهی شرکتهای دولتی و واگذاری سهام و مدیریت شرکتهای دولتی مشتمل بر ۲۴ ماده در فصول دوم و سوم قانون مذکور به عنوان اولین مجموعه یکپارچه جهت اجرایی نمودن برنامه خصوصی سازی در کشور تدوین گردید. تا قبل از تدوین قانون برنامه سوم، واگذاری سهام شرکتهای دولتی به موجب قوانین و مقررات پراکنده، عمدتاً در قالب تبصره (۳۲) قانون برنامه اول توسعه، تبصره (۴۱) قانون برنامه دوم توسعه، قانون نحوه واگذاری سهام به ایثارگران و کارگران، مصوبات هیات وزیران و تبصره های بودجه های سنواتی صورت می گرفت که آخرین آن تبصره (۳۵) قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور بود.

بر اساس مواد فصول دوم و سوم قانون برنامه سوم توسعه، هیات وزیران و هیات عالی واگذاری مرکب از وزیر امور اقتصادی و دارایی (رئیس هیات)، رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، وزیر وزارتخانه ذیربط شرکت مورد واگذاری، وزیر دادگستری و نمایندگان کمیسیون های امور اقتصادی و دارایی و تعاون و برنامه بودجه مجلس شورای اسلامی (هر کدام یک نفر به عنوان ناظر با انتخاب مجلس) به عنوان نهاد سیاستگذار در برنامه خصوصی سازی تعیین شده و سازمان خصوصی سازی و شرکتهای مادر تخصصی به عنوان عوامل اجرایی تعریف شدند. همچنین، به منظور رسیدگی، اظهار نظر و اتخاذ تصمیم در مورد شکایت اشخاص حقیقی و حقوقی از هر یک از تصمیم ها در امر واگذاری، هیات داوری مرکب از هفت نفر، شامل پنج نفر از متخصصان امور اقتصادی، مالی، بازرگانی، فنی و حقوقی (به پیشنهاد مشترک وزیر امور اقتصادی و دارایی، وزیر دادگستری و رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و تصویب هیات وزیران برای مدت شش سال)، رئیس اتاق تعاون و رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، تشکیل گردید.

به موجب ماده (۱۵) قانون برنامه سوم توسعه، سازمان خصوصی سازی با تغییر اساسنامه سازمان مالی گسترش مالکیت واحدهای تولیدی تشکیل و به عنوان یک شرکت مادر تعیین شد. این شرکت، متولی واگذاری سهام شرکتهای متعلق به خود و همچنین شرکتهای زیر مجموعه و متعلق به سایر شرکتهای مادر تخصصی با دریافت وکالت از شرکتهای مادر تخصصی مربوطه گردید.

به موجب قانون برنامه سوم، شرکتهای مادر تخصصی به عنوان نماینده صاحب سهم در مجمع عمومی شرکتهای دولتی ایفای نقش می نمایند. براین اساس، شرکتهای دولتی از بدنه دولت جدا شده و در شرکت مادر تخصصی ساماندهی می گردند.

محورهای عمده برای تدوین اساسنامه، تعداد و شرکتهای زیرمجموعه شرکت های مادر تخصصی مطابق مصوبات مورخ ۱۳۸۰/۵/۲۰ و ۱۳۸۱/۱/۲۱ هیات وزیران ابلاغ گردیده است. براین اساس حدود ۷۰ شرکت مادر تخصصی معرفی گردید. از مجموع شرکتهای مادر تخصصی معرفی شده، ۳۸ شرکت بدون زیر مجموعه و ۳۲ شرکت دارای زیر مجموعه بوده است. براساس مصوبه مذکور، تعداد شرکتهای زیرمجموعه شرکتهای مادر تخصصی حدود ۹۱۵ شرکت می باشد.

ادامه خصوصی سازی

مطابق قانون برنامه سوم توسعه و مقررات تنظیم شده، سازوکار واگذاری سهام شرکتهای دولتی به اختصار به شرح ذیل تعیین گردیده است:

- شرکتهای دولتی در قالب شرکتهای مادر تخصصی ساماندهی می شوند.
- هیات عالی واگذاری فهرست اسامی شرکتهای دولتی قابل فروش، انحلال و ادغام و زمانبندی و روش فروش آنها را که از سوی وزارتخانه ذیربط ارائه شده است، بررسی و برای تصویب هیات وزیران ارسال می نماید.
- پس از تصویب فهرست فوق الذکر توسط هیات وزیران، شرکتهای مورد واگذاری از تاریخ تصویب مضمول مقررات عمومی حاکم بر شرکتهای دولتی نبوده و در چارچوب قانون تجارت اداره می گردند.
- شرکت مادر تخصصی، شرکتهای دولتی زیر مجموعه را در صورت لزوم اصلاح ساختار نموده و پس از تصویب قیمت پایه توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی، مدارک و اطلاعات لازم به سازمان خصوصی سازی تسلیم می گردد.
- شرکت مادر تخصصی جهت انجام مراحل فروش به سازمان خصوصی سازی وکالت می دهد.
- آگهی فروش سهام مشتمل بر میزان سهام ترجیحی برای واگذاری به کارگران، اندازه شرکت، روش فروش، میزان سهام مورد واگذاری و اولویتهای واگذاری توسط سازمان خصوصی سازی درجراید منتشر می گردد.
- سازمان خصوصی سازی حسب مورد در قبال تعهدات خریداران تخفیفات مناسب ارائه می نماید.
- درآمد حاصل از فروش سهام به نسبت ۵۰ درصد به شرکت مادر تخصصی مربوطه بابت پرداخت بدهی شرکتهای قابل فروش، اصلاح ساختار شرکتهای در حال فروش و بهسازی و آماده سازی شرکتها برای فروش و ۵۰ درصد به خزانه اختصاص می یابد.
- هیات عالی واگذاری مجوز فروش اقساطی سهام را در صورت لزوم صادر می نماید.
- در صورت عدم فروش سهام، سازمان خصوصی سازی ظرف مدت ۶ ماه مراتب را به هیات عالی واگذاری گزارش و حسب دستور هیات اقدام می نماید.

آثار انبساطی پولی عملیات مالی دولت

در سال ۱۳۸۱ مانده سپرده ها و وجوه بخش دولتی نزد سیستم بانکی به میزان ۲۹۸۸۶/۸ میلیارد ریال افزایش یافت که در مقایسه با تغییر مزبور در سال قبل از افزایش فوق العاده‌ای در حدود ۲۲ برابر برخوردار گردید. همچنین در دوره مورد بررسی، مانده بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی ۶۷۷۵۹/۷ میلیارد ریال رشد کرد و سبب گردید تا خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی ۳۷۸۷۲/۹ میلیارد ریال افزایش یابد. میزان افزایش در رقم مزبور در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۲/۶ برابر بود. از مجموع تغییر در خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی؛ ۵۶۷۴۸/۷ میلیارد ریال آن (معادل ۸۳/۷ درصد) ناشی از تغییر در مانده بدهی دولت به سیستم بانکی و ۱۱۰۱۱ میلیارد ریال معادل ۱۶/۳ درصد آن نیز ناشی از تغییر در مانده بدهی شرکتها و موسسات دولتی به سیستم بانکی می باشد.

در دوره مورد بررسی، خالص دریافت‌های ارزی بخش دولتی به میزان ۱۱۶۰۲۷ میلیارد ریال افزایش یافت و سبب شد تا اثر خالص انبساط پولی ناشی از عملیات بخش دولتی به میزان فوق العاده افزایش یافته و از رقم ۲۷۸۴۷/۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۰ به رقم ۱۵۳۸۹۹/۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۱ برسد. دلیل اصلی این افزایش، یکسان سازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ بود.

آثار انبساطی اولیه عملیات بخش دولتی

(میلیارد ریال)

سال					
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	
۱۵۳۸۹۹/۹	۲۷۸۴۷/۴	۱۴۸۷۶/۸	۲۲۶۲۶/۴	۲۸۸۷۹/۸	خالص انبساط
۱۱۶۰۲۷/۰	۱۳۵۳۹/۰	۱۹۶۹۶/۱	۱۹۴۸۸/۲	۳۸۴۷/۵	خالص دریافت‌های ارزی بخش دولتی
۳۷۸۷۲/۹	۱۴۳۰۸/۴	-۴۸۱۹/۳	۳۱۳۸/۲	۲۵۰۳۲/۳	تغییر در خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
۶۷۷۵۹/۷	۱۵۶۷۱/۹	۵۶۶۸/۴	۷۱۴۰/۸	۲۹۲۷۲/۵	تغییر در مانده بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
۵۶۷۴۸/۷	۵۱۳۶/۰	-۲۱۵۵/۷	۲۸۷۲/۵	۱۸۱۳۴/۰	تغییر در مانده بدهی دولت به سیستم بانکی
۱۱۰۱۱/۰	۱۰۵۳۵/۹	۷۸۲۴/۱	۴۲۶۷/۳	۱۱۱۳۸/۵	تغییر در مانده بدهی شرکتها و موسسات دولتی به سیستم بانکی
					کسر می شود:
۲۹۸۸۶/۸	۱۳۶۳/۵	۱۰۴۸۷/۷	۴۰۰۲/۶	۴۲۴۰/۲	تغییر در مانده سپرده ها و وجوه بخش دولتی نزد سیستم بانکی
۳۱۳۵۱/۴	۱۴۰۶/۰	۱۰۹۱۰/۶	۴۲۹۰/۰	۶۹۰۱/۴	تغییر در مانده سپرده های بخش دولتی
-۱۴۶۴/۶	-۴۲/۵	-۴۲۲/۹	-۲۸۷/۴	-۲۶۶/۲	تغییر در مانده پیش پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی

عملکرد اقلام خارج از چارچوب بودجه عمومی دولت

مطابق بند (م) تبصره (۲۱) قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور به دولت اجازه داده شد تا نسبت به تامین و تضمین معادل دو میلیارد دلار برای تامین اعتبار مورد نیاز طرح‌های تملک داراییهای سرمایه ای مندرج در پیوست های قانون بودجه اقدام نموده و معادل ریالی مبلغ یادشده را پس از فروش به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (به نرخ روزانه مورد معامله) به حساب خاص خزانه واریز نماید.

علاوه بر این، مطابق بند (و) تبصره فوق الذکر، مجوز مربوط به اجزای بند (ل) تبصره (۲۹) قوانین بودجه سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ و بند (ش) تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور برای باقیمانده سقف تسهیلات خارجی در سال ۱۳۸۱ کماکان به قوت خود باقی ماند. براین اساس، دولت اجازه یافت تا نسبت به تامین و تضمین منابع مالی از بازارهای سرمایه خارجی در قالب قراردادهای تامین مالی پروژه‌ها و مشارکت، برای سرمایه‌گذاری در طرحهای تولیدی و عمرانی اقدام نماید.

در راستای تبصره‌های مزبور در سال مورد بررسی، ۱۵۷۲۳/۸ میلیارد ریال بابت اجرای طرحهای عمرانی موضوع بند (م) تبصره (۲۱) قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور به خزانه دولت واریز گردید که از این محل معادل ۱۵۱۳۵/۱ میلیارد ریال به طرحهای یاد شده پرداخت شد و مابقی آن به میزان ۵۸۸/۷ میلیارد ریال نیز به صورت موجودی در حسابهای بانکی باقی ماند. همچنین در این سال معادل ۱۷۹۸ میلیارد ریال جهت اجرای طرحهای عمرانی موضوع بند (و) تبصره (۲۱) مربوط به جزء (۱-۳) بند (ل) تبصره (۲۹) قانون بودجه سال ۱۳۸۰ به خزانه دولت واریز شد که از این محل معادل ۱۶۸۰/۴ میلیارد ریال به طرحهای مذکور پرداخت و معادل ۱۱۷/۶ میلیارد ریال آن نیز در حسابهای بانکی باقی ماند.

در سال ۱۳۸۱ طبق مجوز اعطا شده در جزء (۲) و (۴) بند (س) تبصره ۲۱ قانون بودجه به وزارتخانه‌های راه و ترابری و نیرو و شرکت‌های تابعه آنها اجازه انتشار اوراق مشارکت برای تکمیل عملیات اجرایی طرحهای تملک داراییهای سرمایه‌ای فصل راه و ترابری و فصل منابع آب به ترتیب به میزان ۲۰۰۰ و ۱۰۰۰ میلیارد ریال داده شد. عملکرد فروش اوراق مشارکت مذکور در مجموع به میزان ۲۲۷۷ میلیارد ریال بود. این اوراق گرچه دولتی-بودجه‌ای بوده و دولت مکلف به پیش‌بینی وجوه مورد نیاز برای بازپرداخت اصل و سود متعلقه آنها در قوانین بودجه سالانه بود، لیکن مصرف منابع فوق از طریق شرکتهای تابعه وزارتخانه‌های مذکور و بصورت خارج بودجه‌ای صورت گرفت.

بدین ترتیب در دوره مورد بررسی، در مجموع ۱۹۷۹۸/۸ میلیارد ریال خارج از چارچوب ارقام منظور شده در ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور تجهیز گردید که معادل ۱۹۰۹۲/۵ میلیارد ریال آن جهت اجرای طرحهای عمرانی توسط خزانه پرداخت شد و معادل ۷۰۶/۳ میلیارد ریال آن نیز به صورت موجودی در حسابهای بانکی مربوط به خزانه‌داری کل نگهداری گردید.